

Uspomene kapetana Joza Šunja

Priredio: Stjepan Vekarić

Peto poglavlje

Zapovjednik „Calmiusa“ - II.

Čamcem do Malte — Oluja u Atlantskom oceanu — Boravak u Queenstownu — U Mariupolu — Život kapetana u Passageu — Nasukivanje broda u Azovskom moru

Početkom siječnja 1850. godine stigli smo s jakim jugom u Korčulu. Članovi posade »Calmiusa« bili su u to vrijeme: pisar Mato Novak, kuhar Vice Žegura, mornar Filip Hadija. Svi ostali mornari (imena se ne sjećam) bili su Pelješčani, dok je božman bio Bokelj.

U Korčuli smo se na opravci zadržali puna tri mjeseca. Radovima je po nalogu brodovlasnika upravljao kapetan Josip Župa. Među ostalim izmjenama s krme je bio uklonjen i kasar dug 33 stope.

Sredinom maja otplovili smo za Crno more. Samnom na brodu putovao je i moj otac. On je odlazio u Mariupol u posjetu svojim kćerima. Iako je u to vrijeme strancima bilo vrlo teško dobiti dopuštenje za boravak u Rusiji, Mimbelima je to uspjevalo postići za mog oca.

U Feodosiji, gdje smo izdržavali karantenu, boravila je u to vrijeme velika ruska eskadra. U toj luci uvelike me začudio čudan običaj, da se žene po čitav dan kupaju potpuno gole i na očigled svih brodova u lazaretu.

Nakrcavši brod u Mariupolu, krenuli smo za Maltu »for orders«. U blizini Malte zahvatile su nas uporne tišine te smo se dva dana vukli samih 13-14 Nm, a nikako da se uhvatimo otoka. Znao sam, da su poslije mene iz Carigrada trebali krenuti i drugi Mimbelijevi brodovi te sam se bojao da će nas prvim čuhom povoljna vjetera — zbog zadržavanja kod Malte — prestići. Stoga sam iskoristio tišinu i jednog se jutra ukrcao u čamac sa 6 veslača, najboljih među posadom, i krenuo prema zgradi Lučkog zdravstvenog ureda u Marsa Muscettu.

Bili smo, što rekoh, dobrih 14 milja udaljeni od otoka, kad sam se odlučio na taj naporni korak.

Stigli smo na kopno i tu sam dosta vremena izgubio čekajući agentova uputstva. Zbog toga smo dosta kasno krenuli natrag uz zapadni vjetar što se, na nesreću, bio razvio tog poslijepodneva. Vjetar je bio svjež, te sam već iz luke vidio, kako brodovi krstare s ubranim gornjim jedrima. Vjerovao sam, da će se i »Calmius« sigurno približiti otoku, ali tek u sumrak uspjelo mi je durbinom raspoznati brod daleko na horizontu. Veslali su do iznemoglosti oni jadni ljudi i poslije više od tri sata od odlaska iz luke pristali smo psujući uz brod. Tek što su podigli čamac pod sohu, veslači su se, polumrtvi bacili u krevete. Još mnogo dana kasnije oni su osjećali žestoke bolove u rukama.

U Malti je u to vrijeme vladala kolera te se čak i britanska ratna flota pod zapovjedništvom admirala Seymoura bila udaljila iz luke. Strašan je bio izgled divju malteških luka: veliki broj čamaca i poneki veći brod vijali su zastave na pola etijega u znak žalosti.

Iz Livorna smo se vratili u balastu opet u Feodosiju, a odatle smo krenuli sa žitom za Englesku.

Na tom putovanju plovili smo iz Carigrada u velikom konvoju brodova braće Mimbeli i Flori. U Galopolju, gdje nas je vrijeme prisililo da se zadržimo više dana, bio sam svakodnevno gost austrijskog vicekonzula Müllera na njegovom imanju. Jednog dana vraćali smo se na mađarcima iz polja. Upravo nasuprot Sardinskog konzulata, dok sam odvrćao pozdrav konzulu na prozoru, izgubio sam ravnotežu na sedlu i pao na tvrdu kaldrmu između četiri konjske noge. Prisutni su se kao ljudi smijali tom prizoru.

Na prolazu mimo Maltu primio sam preko čamca naređenje, da prosljedim za Gibraltar. Tu nas je stigla i pulaka »Stefano Flori« (kap. Josip M. Bijelić iz Ku-

čista). U luci se nalazio i tu iskrcavao teret brigantln «Scudo», vlasništvo kapetana Vice Jeriniča iz Trpnja.

Jedne smo nedjelje kap. Bijelić, Jerić i ja bili na ručku kod našeg zemljaka, agenta Pasabande. Poslije ručka iskoristili smo boravak u tom mjestu, da posjetimo unutrašnjost gibraltarskog brda. Ostali smo zadržani velikom izvršenih podzemnih radova.

Razgledajući otvore, kroz koje izlaze topovske cijevi u dijelu brda, što gleda prema kopnu, potaknut radoznalošću, izašao sam izvan otvora i zakoračio na kamen širok 5—6 stopa i isto toliko dug. Brončani prsten na lijevoj strani izvan otvora služio je kao pomoć onima, koji bi, kao i ja, u svojoj ludoj glavi odlučili da uživaju u tom prizoru. Držeći se prstena čovjek je kako-tako bio siguran od vrtoglavice na pogled više stotina stopa dubokog ponora ispod sebe.

Gibraltarsko se brdo izdiže 1400 stopa nad morem. U aprilu 1836. godine položio je guverner Aleksander Woodford temeljni kamen ovih utvrđenja. Grad je brojio tada (1850) nekih 10.000 stanovnika, od čeka su njih 5000 bili vojnici garnizona. Duga ulica prolazi kroz čitavo brdo, dugo tri, široko jednu milju. Brdo je spojeno sa španskim kopnom uskim pješčanim jezičcem — La Linea. Na istočnoj strani La Linee nastrada svake godišne priličan broj jedrenjaka, jer je taj predjel vrlo sličan i lako ga je zamijeniti sa brdom Scimia na afričkoj obali. Sjeverni rub gibraltarskog brda spušta se okomito u more, dok je istočni rub pun golemih provalija, po kojima se vere veliki broj majmuna. Južni je dio uzak i nepristupačan, a zapadni prodire svojom osnovicom prema moru. Sidrište je u Gibraltaru slabo zbog velikih dubina i opasnog jugozapadnog vjetera »Traversije«.

Polovinom prosinca 1850. krenuli smo prvim povoljnim čuhom istočnog vjetera iz Gibraltara zajedno s pulakom »Stjepan Flori«. »Calmius« je gotovo ½ milje bila brža od tog broda.

Povoljan vjetar pratio nas je do rta St. Vincent. Tu je oba broda zahvatio jaki sjeverozapadni vjetar i držao punih osam dana.

U to vrijeme bio je na »Calmiusu« ukrcan u svojstvu božmana Ivan Babara iz Orebića. Bio je to u svakom pogledu odličan časnik. Babara je prije dolaska na »Calmius« bio ukrcan za božmana na Gopčevićevom brigantinu »Car Lazar«. Zapovjednik toga broda bio je kap. Ivan Jakulić iz Orebića. »Car Lazar« je stradao u brodolomu u blizini Temze s ukrcanim peljarom za englesku obalu. Nekim čudom posadu je spasio neki francuski ribarski brod. Babara se uvijek sjećao te nesreće. Najljući mu je neprijatelj bio jugozapadnjak što bijesni u tim predjelima s naročitom žestinom u siječnju. Jugozapadnjak i engleska obala u siječnju predstavljali su za Babaru mörü. Zbog njih Babara je bio prešao od rimokatoličke na protestantsku vjeru. Poslije brodoloma sobom je uvijek vukao bibliju Diodatija velikog formata, koju je bio besplatno dobio od misionara »Pater noster row«.

Jednog dana vjetar je sa sjeveroistočnog pravca naglo prešao u sjeverozapadni, a zatim u zapadni. Budući da je skretao s desna u lijevo bio je siguran znak lošeg vremena. I zaista, drugog jutra dočekao nas je na zapadu gusti olujni oblak, a slijedećeg dana, na Novu godinu 1851. jedrili smo sa samim košnim jedrima. Oko 9 sati prije podne približila nam se pulaka »Stjepan Flori« zbog usporedenja pozicije. Ustanovili smo, da nam se točke broda potpuno podudaraju.

Oko 11 sati vjetar je postigao uragansku jačinu. Golemi valovi, kao brda, rušili su se na brod, koji je gotovo neprekidno bio pod vodom. Polovina posade neprekidno je bila na sisaljama. Iscrpljeni radovima na palubi, mlaćeni i bacani od valova i očekujući svaki čas propast broda, nalazili smo se u užasnoj neizvjesnosti. Znali smo, da brod propušta vodu, ali nije bilo moguće ustano-

viti koliko. Dvojicu ljudi na kormilu bacalo je žestoko more svom žestinom u tlo. Ruke kormilara bile su izranjene neprestanom borbom s rudom kormila.

»Calmius« je jurila tjerana vjetroj i po njegovoj volji, sa samim skraćenim donjim košnim jedrom i s križevima praćanim tako, da se suprostave brzini broda. Otvori za ulaz u unutrašnjost broda i čamci bili su prekriveni dvostrukim debelim platnom i dobro osigurani. U početku oluje bili smo izbacili sa sredine broda dašćicu za mjerenje brzine broda. Kasnije nismo više ništa radili očekujući u očaju svakog časa propast i potonuće. U tim najtežim trenucima života, velikog straha i napora postali smo na koncu potpuno bešćutni prema smrti, videći, kako se sudbina prkosno igra s nama!

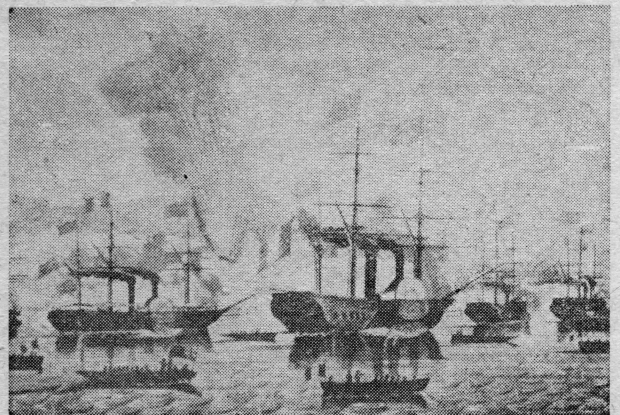
Kao što sam napomenuo brod »Stjepan Flori« nalazio se nedaleko nas i plovio u istom smjeru. Vrlo dugi valovi naizmjenično su podizali i spuštali oba jedrenjaka. Kad bi se brod podigao na vrh vala začas bi zavladao tišina i našli bi se potpuno okruženi pjennom. Zatim bi došao novi golemi val s krme i — dok bi se nalazili u provaliji — prekrio bi čitavu palubu, bacio o tle kormilara, ljudstvo na sisaljama i sve nas na palubi. Na svom putu prema pramcu val bi sobom vukao svaku zapreku i tamo se zatim širio, dok se prednji dio broda polagano i nesigurno izdizao iz vode.

Za vrijeme prošlogodišnjeg popravka broda u Korčuli, s krme je bio uklonjen kasar i kormilarsko kolo zamijenjeno rudom. Te su izmjene još više otežale naš položaj u tom uraganu.

Ovaj istiniti opis pišem poslije više od pola stoljeća od vremena kad se dogodio i prema bilješkama, što sam ih u to vrijeme bio zapisao. Uspoređujući svu strahotu tog uragana s vrlo bijednim stanjem broda bez prikladne opreme, građen od osrednje kvalitete drva, bez ijednog željeznog pojačanja u skladištima ili trijemu, bez ikakve klase, iskrivljen, slabo i manjkavo popravljen — uzevši sve to u obzir pravo je čudo, da se pod udarom tih golemih valova nisu i pramac i krma raspali u komadiće, a brod u sredini prelomio.

Svi su držali podignutu ruku i s mukom pravili znakove križa prema valovima kad bi oni nailazili prema brodu. Mnogi s upravili znakove križa sa stisnutim šakama i od bola savijenim tijelom. Užasna je bila ta agonija: za čitavo to vrijeme držao sam u ustima upaljenu cigaru, dok je u meni bijesnula groznica. Na brodu se nije čula niti jedna riječ. Mnogi su vjerovali, da je već suvišan svaki rad i napor te su samo željeli, da već jednom dođe kraj svemu tome i da umru u miru. Dva broda, jedan nedaleko drugog, pružala su tako žalostan prizor, koji bi jedino božanski kist Raffaelov bio u stanju prenijeti na platno — da ga je vidio!

Jedan golemi val podigne »Stjepana Flori« na više od 100 stopa visine. U tom položaju brod nam se činio

Bombardiranje Odese za vrijeme Krimskog rata.

kao dječja igračka, koju držimo na dlanu ruke. Kratko vrijeme on je stajao kao uspavan milovanjem bijele pje-
ne u toj lažnoj tišini. Uto bi naišao drugi val i survao
brod u ponor te mu nismo mogli vidjeti ni vrhove jar-
bola.

Brodski pisar Mate Novak predloži mi da se za-
vjetujemo.

— Uradite, rekao sam mu, uvjeren, da će od toga bi-
ti malo koristii.

Uz pomoć ostalih Novak je sišao u krmene prostori-
je i donio na palubu sliku Madone. Uronio je u vodu,
dok je posada molila kao u času smrti. Zatim je sliku
vratio na njeno mjesto i rekao s uvjerenjem:

— Vidjet ćete, da ćemo se spasiti.

Tkogod je plovio zimi duž engleske obale zna iz
iskustva da zapadni vjetar, kad postigne svoju najveću
snagu, poslije 10 ili 15 sati jenja, zatim opet pojača. Dva
sata kasnije vjetar je počeo popuštati. Jedan val, možda
zadnji te oluje, razbije nam klin, što je osiguravao rudo
kormila. Ali, noć je prošla neočekivano mirno, a ujutro
je brod već sa razvijenim svim jedrima plovio prema
Corku, od kojeg smo bili udaljeni oko 100 milja. Drugog
dana stigli smo zajedno sa »Stjepanom Flori« u luku.

Na ulazu u Queenstown, koji se tada nazivao Cove
našli smo, nasukan na hridinama, austrijski bark »Vo-
ran« (kap. Antun Visković iz Perasta). Brod je prevozio
žito iz Odeše. I teret i brod bili su vlasništvo g. Metike
iz Trsta. U luci našli smo brodove: »Madre« (kap. Zupa),
»Stjepan Opuich« (kap. Luka Cibilić), »Oro« (kap.
Stjepan Bijelić). »Oro« je trebao otići u Sligo, ali su ga
jaki zapadni vjetrovi za više od 20 dana bili prikovali
u Queenstownu.

Jedne nedjelje pokuša kap. Bijelić sa brigantinom
»Oro« izaći iz luke. Njegov brat Josip, ukrcaj na istom
brodu bio je tome protivan. Krstareći protiv vjetra, brod
se nasukao na samom ulazu u luku, što je dovelo do že-
stoke svađe među braćom.

Jedne olujne noći stradao je u queenstownskoj luci
mali austrijski jedrenjak »Cobden« (kap. Jadrošević).
Jaki vjetar bacio je engleski jedrenjak, vlasništvo agenta
Smitha, što se u raspremi sa samim jedrim sidrom u mo-
ru i s jednim samim članom posade nalazio u luci. Nale-
tjevši na »Cobdena«, slomio mu je kosnik i pramčanu
statvu, oborio jarbole i za čas ga pretvorio u ruševinu.
Čuvara na engleskom brodu probudio je udar o »Cob-
den« te on smjesta baci i drugo sidro. Ta činjenica spasila
je Smitha od naknade štete »Cobdenu«. Stvar se dugo
vukla na sudu, ali pristrani engleski suci davali su pravo
Englezu.

— Engleski je brod imao dva sidra u moru — govo-
rili su — prema tome, engleski brod nije dužan da na-
doknadi štetu, koju je prouzročio »Cobdenu«.

Dokazi, da se drugo sidro nalazilo pod ždrijelom i
druga svjedočanstva ništa nisu pomogla i »Cobden« je
morao o svom trošku izvršiti privremene popravke, iskr-
cati zatim teret i u balastu krenuti na Maltu, da bi ta-
mo izvršio temeljiti popravak broda.

Za vrijeme boravka u Queenstownu često smo posjećivali
kafanu Mr. Brucea, koji je imao dvije vrlo lijepe kćerke:
Beetty i Charlotu. Vodio sam ljubav sa Charlottom, što
su prijekim okom gledali Klešković i Kršanac, ukrcaj
na Gopčevićevom briku »Implacables«.

Iskoristili smo trenutno lijepo vrijeme i zajedno s
barkom »Joško« (kap. Antun Dešković iz Rijeke) krenu-
li za London. Za kratko vrijeme uspjeli smo doći do Do-
vera, gdje smo uzeli peljara. S peljarom na brodu morali
smo se zatim usidriti u North Forelandu. Bijesno je že-
stoki zapadnjak, te smo sa zebnjom očekivali svakog
časa, da nam vjetar prekine lanac jedinog sidra u moru.
Sutradan sam unajmio remorker »Black Eagle«, koji nas
je za 25 funti sterlinga još iste večeri doteglio u Gra-
vesend. Iz Gravesenda odvezao sam se iste večeri u

London i prespavao kod Franje Michellija, tumača. Dru-
gog dana prebacili smo »Calmius« u West India Dock
u Londonu.

U Londonu se u to vrijeme nalazila nava »Soffia«
(kap. Taljeran), bark »Jenny pod ruskom zastavom (kap.
Đorđe Vojnović iz Tople), »Stjepan Opuich«, brod tvrtke
Opović iz Trsta, pod zapovjedništvom kap. Luke Cibilića
iz Dube na Pelješcu, nava »Cerere«, vlasništvo Špira
Gopčevića, kapetan Josip Obradović iz Konavala kod
Dubrovnika. Kadet na tom brodu bio je Špiro Klešković.
U istoj luci nalazili su se u to vrijeme još neki austrij-
ski kapetani, među njima i Nikola Belovučić s novom
navom »Vila«. Brod je bio sagrađen u Gružu.

Posjećivali smo često pivnicu Miss Burgis u Minoris
Streetu, gdje smo sa osam do deset lijepih djevojaka, uz
zvukove glasovira, plesali često do zore.

Nekoliko dana prije našeg odlaska za Newcastle sti-
gao je u London austrijski bar »Giusto« pod zapovjed-
ništvom mog strica Ivana Fiskovića. Fisković je bio i
vlasnik trećine broda. Na brodu je bio ukrcaj u svoj-
stvu poručnika Baro Buntjelić, a ne znam u kom svoj-
stvu se na brodu nalazio i Baltazar Novak.

U Londonu smo iskricali teret i nakrcali balast, a
zatim krenuli za Newcastle, gdje smo trebali nakrcati
ugljen za Livorno. Ubrzo smo stigli u Newcastle i na
ulazu u rijeku izbacili smo jedne noći gotovo treći dio
balasta. Ovo je teško i vjerovati s obzirom, da je tada
bila polovica ožujka. U Newcastleu smo za deset dana
nakrcali teret ugljena.

Preko tumača Franje Bonhomea upoznao sam obitelj
brodskog agenta, Francuza Malatirée, te sam svake ve-
čeri po nekoliko sati provodio u njihovu društvu. Uvijek
ću se sjećati dražesnog i čestitog karaktera gospođe
Malatirée, mlade žene od oko 20 godina, rodom iz Ruena
i tek od nekoliko mjeseci u braku. Sjećat ću se i ugod-
nih večeri, što smo ih proveli na brodu u ugodnu društvu
supruge Malatirée i drugih 7—8 prijatelja.

Izlaz iz rijeke bio mi je vrlo otežan zbog velikog ga-
za broda. Imali smo svega četiri palca vode ispod broda
na izlazu. Stoga smo počekali jedan dan, da se more malo
umiri, a zatim smo uz pomoć dvaju remorkera uspjeli
sretno izaći iz rijeke. Tjerani povoljnim vjetrom, sa raz-
vijenim svim jedrima, brzo smo napredovali. I »Joško«
je bio uspio izaći, te smo se pratili sve do otoka Wight.

Jedne noći nalazili smo se između otoka Wight i
francuske obale. Noć je bila tamna, a vrijeme prijeteće.
Čuli smo odjednom jake šumove i škrpanje koloturnika,
valjda na kakvom ribarskom čamcu ili brodu. Zbog ta-
me nismo bili u stanju ustanoviti o čemu se radi. Iako
se brod, zbog tišine, jedva i pomicao ipak smo praćali
prednje košno jedro u križ i očekivali, da nam se raz-
jasni situacija. Međutim ni tada, ni nešto kasnije, kad
je mjesec izišao, nismo mogli ustanoviti, tko je to bio.

U Livorno smo stigli u odličnom vremenu od 25 da-
na, prestigavši nekoliko engleskih brodova, što su bili
pred 15 ili 20 dana krenuli iz Newcastlea. Iskricali smo
u luci ugljen i poslije 20 dana boravka krenuli za Cari-
grad.

Na putu za Carigrad zadržali smo se nekoliko dana
na sidrištu pod Trojom, zbog jakih tramontana. Na tom
sidrištu našli smo razne austrijske brodove, među osta-
lima i brod »Apex«, kapetan Jovanović sa ženom na bro-
du. Tu je bio i riječki brik na kofe »Beppi«, pod zapo-
vjedništvom kapetana Jakišića iz Bakra. Ovaj vrijeme
i prijazan čovjek bio je 1848. primljen kao dobrovoljac
u austrijsku ratnu mornaricu i ukrcaj kao I. oficir na
ratnom brodu »Montecuccoli«. Slučajno je jednog dana
stigao taj brod iz Smirne na sidrište, gdje smo se mi
nalazili. Sutradan po dolasku brika na sidrište otišao
sam s kap. Jakišićem na ratni brod da pozdravim ko-
mandanta.

(Nastavit će se)